

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 12016

VOS IZ AZOYNS YIDISHE
ETNOGRAFYE?

Yivo Institute for Jewish Research

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

יידישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט
סעריע „אַרגאַניזאַציע פֿון דער יידישער וויסנשאַפֿט“, נומער 6

וואָס איז אַזוינס יידישע עטנאָגראַפֿיע?

(האַנטביכל פֿאַר זאַמלער)

WITHDRAWN
FROM THE JEWISH PUBLIC LIBRARY (דריטער סניזנט)

1979

ווילנע / 1931

Żydowski Instytut Naukowy. Serja: „Organizacja
Nauki Żydowskiej”, № 6. *Wos iz azojns
jidiše etnografje?* (Co to jest etno-
grafja żydowska? Wskazówki
dla zbieraczy).

Yiddish Scientific Institute, Folklore Committee
A Vademecum for Collectioners.

Drukarnia D. Krejnesa, Wilno, Wielka 47

די ביזאזעריקע טעטיקייט פון דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע פון יו"א האָט געוויזן, אַז קיין פאַרטיקע זאַמלער זיינען כּמעט נישטאָ; מען דאַרף זיי אויס= בילדן. אַ גרויסער טייל קאַרעספּאַנדענץ, וואָס די עטנאָגראַפישע קאָמיסיע האָט געפירט, איז געווען געווענדט טאַקע אין דער ריכטונג פון אויסשולן אירע מיטהעלפער; און טאַקע אויפן סמך פון דער דאָזיקער פּראַקטיק איז צונויפגע= שטעלט דאָס איצטיקע האַנטביכר. עס זיינען דאָ גענומען אין אַכט די ספּקות, מיט וועלכע די זאַמלער קומען אָפט צו אונדז, און ווי ווייט עס איז מעגלעך צו טון דאָס אין אַ פּאָפּולערער פּאַרם און אויף אַ באַגרענעצטן אָרט, האָבן מיר געפרווט די שאַלֹות און קשיות פאַרענטפערן. מיר פאַרהאַפן, אַז דאָס ביכל וועט קלערער מאַכן פאַר די אַלטע מיטהעלפער זייער אויפגאַבע און וועט אונדז איינברענגען אויך אַ סך נייע זאַמלער.

די בראַשור איז צונויפגעשטעלט פון נ. ווייניג און ח. כאַיעס ביי דער מיטווירקונג פון מ. וויינרייך.

בנוגע דער טערמינאָלאָגיע פון עטנאָגראַפיע (ז' 24 א"ו) בעטן די צו= נויפשטעלער בעמען אין אַכט, אַז ס'איז נישט מער ווי אַ פּרוּוו, פאַר וועלכן בלוז זיי ביידע טראָגן די אַחריות. עווענטועלע אָנווייזן און תיקונים וועלן מיט דאַנק גענומען ווערן אין אַכט.

די עטנאָגראַפישע קאָמיסיע פון דעם
יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט

פּעברואַר 15, 1929.

תיקון-טעות

אויף דער זייט 18 דארף אנשטאָט ש. צעהמאַן: מלחמה-וויצן זיין:
ש. צעהמאַן: די אייראָפּעאישע מלחמה, אַ זאַמלונג פון יידישע פּאָלקס-
ווערטלאַך, אַנעקדאָטן, רמזים, בריוו, גראַמען, לידער, מעשיות און צעגענדעס,
וואָס זיינען געשאַפן געוואָרן אין דער צייט פון קריג. „צעבען“ העפטען פון
צייט צו צייט פאַר לייטעראַטור, קונסט און פובליציסטיק אונטער דער רעדאַק-
ציע פון משה שאַליט, פון די מלחמה-יאָרן I, ווילנע 1922 זײַ 5 — 28. — ש״ס
ראַמאַן: לידער און גימטריאַות, וואָס האָבן אַ שייכות צו דער וועלט-מלחמה,
דאַרט זײַ 105—108.

וואָס איז אויסן די עטנאָגראַפיע?

געוויינטלעך איז עס אזוי, אז זאָכן, וואָס זייער זינען אָדער ווערט איז אונדז ניט באַקאַנט, זיינען מיר נוטה גרינגצושאַצן אָדער מיר פאַרזעען זיי אינגאַנצן. דאָס רוב פון אונדזער אינטעליגענץ פאַרשטייט נאָך היינט ניט די וויכטיקייט פון זאַמלען און אויפהיטן די יידישע פּאָלקסשאַפונג און קוקט מיט אַ ביטול אויף אַט דער אַרבעט. ביים פּאָלקסמענטש ווידער דריקט זיך דאָס אויס אין אַ חשד אָדער אַן אומצוטרוי. נאָך היינט קוקט דער פּויער מיט אַן אומ-רויק געפיל אויפן באַטאַניקער, וואָס קלייבט בלומען אויפן פעלד, צי אויפן געאַלאָג, וואָס קריכט אויף די בערג און זאַמלט שטיינדלעך אין אַ זעקל. צו-ליב דעם זעלבן טעם וויל דער פּאָלקסמענטש אזוי ניטגערן דערציילן צי אויפזינגען עפעס. די בבא-מעשוות, ווייסט ער, זיינען גוט נאָר פאַר קינדער; אַ מענטש, וואָס קוקט אַריין אין די ביכער, וועט צו אַזעלכע זאָכן קיין אויער ניט צווייגן, סידן זיך אַ ביסל פריילעך מאַכן. אָבער צו וואָס דאַרף מען עס פאַרשרייבן? זיינען שוין טאַקע נישטאָ קיין ביכערע זאָכן? ניט אַנדערש מען וויל אים אויסזאָכן און פאַר דער וועלט נאַריש מאַכן. ניט איינמאָל בלייבט דער זאַמלער שטיין און ווייסט ניט וואָס צו ענטפערן, אז מען גיט אים אַ פרעג: צו וואָס דאַרף מען אַט די אַלע נאַרישקייטן?

*

דיקע ביכער ווערן געדרוקט וועגן דעם לעבן פון די גרויסע שטעט, זייער קולטור און זייערע פאַרוויילונגען. אָבער וואָס טוט דער פּאָלקסמענטש אינעם פאַרוואַרפענעם קליינעם שטעטלע, אינעם פינצטערן שטאָטישן הינטער-געסל, וואָס לייענט ניט קיין צייטונג, ניט קיין ביכער, גייט ניט אין טעאַטער און הערט ניט קיין מוזיק? מיר וויסן וועגן דעם זייער ווייניק. די עטנאָגראַפיע וויל אויספילן דעם בלויו. מיר וויסן, אז זייענדיק אָפּ-געריסן פונעם מאָדערנעם לעבן, אָפּגעזונדערט און אָפּגעשלאָסן אינעם קליינעם

1. עטנאָגראַפיע איז אַ גריכיש וואָרט; אויף יידיש קען מען דאָס איבערזעצן פּאָלקס-קענטשאַפט (עטנאָס—פּאָלק, גראַפֿייין—שרייבן).

שטעטל צי דערפיל, האָט זיך דער פּאָלקסמענטש אויפגעבויט אַן אייגענע, אייגנ-
אַרטיקע קולטור. ער שטודירט ניט קיין מעדיצין, נאָר ער האָט זיך זיינע איי-
גענע סגולות און רפואות, האָט זיינע אייגענע דערקלערונגען אויף פאַרשיידענע
נאַטור-דערשיינונגען, ער לייענט ניט קיין ראַמאַנען, נאָר ער האָט זיך זיינע
אייגענע מעשה-דערציילער, פּאָלקסזינגער. ער גייט ניט אין טעאַטער, נאָר ער
האָט זיך זיינע אייגענע פאַרוויילונגען, פּאָלקסשפּילן אַזױו.

פון וואָנען האָט ער דאָס אַלץ גענומען?

נאָכפּרעגנדיק זיך אויף אַ טייטש פון אַ מנהג טרעפן מיר זיך אָפט מיט
אַזאַ ענטפּער: מײן טאַטע האָט אויך אַזוי געטאַן. מען דערציילט אָפּטמאָל
אַ מעשה, וואָס האָט געטראָפּן מיטן פּאָטער אָדער מיטן זיידן, פּדי צו באַ-
קרעפטיקן דעם גלויבן אָדער דעם מנהג. מיט איין וואָרט: דער פּאָלקסמענטש
האָט געלעבט און לעבט נאָך היינט מיט דער טראַדיציע, וואָס ווערט אויפגע-
היט און איבערגעגעבן פון דור צו דור. די טראַדיציע איז פאַר אים דאָס בוך,
די שול, פון וואָנען ער שעפט זיינע ידיעות, אַ קוואַל פון אַ גרויסער לעבנס-
געניטשאַפט, וואָס זיינע זיידעס האָבן אים איבערגעגעבן בירושה, און ער
באַרייכערט זי מיט זיינע באַטראַכטונגען און גיט זי ווייטער איבער זיינע
קינדער.

די טראַדיציע איז הייליק, זי ווערט נאָר גאַנץ פּאַמעלעך געענדערט און
לעבט אַזוי איר אייגנאַרטיק לעבן הונדערטער יאָרן. די זיידענע זשופּעצע, פון
וועלכער ס'לאַכט אָפּט אָפּ דער פּוילישער אינטעליגענט, איז דאָך ניט מער ווי
אַן אַלט פּויליש בנד, וואָס יידן האָבן איבערגענומען און דערהאַלטן ביז היינט.
און אַזוי איז אויך מיט אַנדערע מנהגים. זיי גיבן אונדז אַמאָל איבער
מער און לעבעדיקער איידער ס'דערציילן די איבערגעבליבענע דאָקומענטן.
אַזוי צ״ב איז נאָך ביז היינט פאַרבליבן אין אַ טייל שטעט פון פּוילן דער
מנהג פון הייצן די אויוונס צום סדר ערב פּסח; דאָס זאָל זיין אַן אַנדענק פון
די בלוט-בילבולים וואָס פלעגן אַלעמאָל פּאַרקומען אין יענער נאַכט.

די מנהגים, לידער און מעשיות, וואָס לעבן נאָך היינט ביים פּאָלק,
גיבן אונדז איבער בולט די שטימונגען פון לאַנג פאַרגאַנגענע עפּאָכעס. אַט
צוליב וואָס מיר מוזן אויספאַרשן גענוי דאָס לעבן פונעם פּאָלקסמענטש, אַלץ
וואָס איז נאָך צו אונדז דערגאַנגען מיטן פּוח פון דער טראַדיציע.

אַנדערע פעלקער האָבן שוין לאַנג אַ סך אויפגעטאַן אויף דעם געביט.
גרויסע בנינים זיינען אָפּגעגעבן געוואָרן אויף אויפצוהיטן יעדעס קלענסטע
ברעקעלע, וואָס קען נאָר דערציילן פונעם עבר (און וואָס קען ניט דערציילן
דעם ערנצטן פאַרשער): אַלטפּרענקישע בגדים, מוסטערן פון שטיבער, אינע-
ווייניק און פון דרויסן, שטוביקע געגנשאַנדן, פלייס, פאַרצירונגען, מוסטערן
פון אַמאָליקע געבעקסן, אַזױו אַזױו. ס'ווערן אַרויסגעגעבן גרויסע זאַמלונגען
פון פּאָלקס-ניגונים, לידער, מעשיות, שפּילן, טענץ אַאַנד. פאַרשער זוכן יאָרנ-
לאַנג אַ פאַרגעסענעם מאַטיוו, אַ פּערז פון אַ ליד.

זייער א גרויסע אַרבעט וואָרט אויף אונדז. אַ סך איז שוין צעריבן גע-
וואָרן פון דער מאָדערנער קולטור, אַ סך איז פאַרטריבן געוואָרן אין די פאַר-
וואָרפנסטע שטעטלעך און ס'גוססט דאָרט. מיר מוזן אויפקלייבן וואָס מען קען
נאָך ראַטעווען.

אַט דערמיט גיט זיך אַפּ די עטנאָגראַפישע קאָמיסיע פון דעם יידישן
וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט.

די ביבליאָגראַפיע, וואָס מיר גיבן אין דעם איצטיקן ביכל, האָט ניט בדעה
אויסצושעפן די טעמע. די האָט בלויז דעם צוועק מיטצוהעלפן דעם ליינער און
דעם זאַמלער זיך צו אַריענטירן. עס ווערן דעריבער אָנגערופן בלויז אַרבעטן אין יידיש,
און דאָס ארץ נאָר אין אַן אויסוואַל. אין דעם זשורנאַל „יידישע פילאָלאָגיע“, האַרשע
1924 (דאָ פאַרקירצט: ייד-פיל), אין די פילאָלאָגישע שריפטן פון דעם יידישן
וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט (דאָ פאַרקירצט: פילי שריפטן פון יידו"א), אין דעם
אַמעריקאַנער „פּנאָס“ פון יידו"א, אין דער מינסקער „צייט שריפט“ אַזוו"ה קען מען
געפינען נאָך אַ סך מאַטעריאַל וועגן יידישער עטנאָגראַפיע.

ניט אין יידיש זיינען די היכטיקסטע זאַמלונגען: מיטטיילונגען צור יידישען
פּאָלקס־קונדע (דייטש) און „רשומות“ (העברעיִש).

אנ-סקי, ש: די יידישע פּאָלקס־שאַפונג, סעפּאַראַטער אָפּדרוק פון דעם פּעדאָ-
גאָגישן חודש-זשורנאַל „די נייע שול“ פאַרלי, פון דער ייד-צענטר-שול-אָרגאַניזאַציע,
וילנע 1921, 38 זייטן. — אנ-סקי, ש: געזאַמלטע שריפטן, פּופּצנטער באַנד, פאַרלאַג
אַנסקי, וילנע-האַרשע-ניו-יאָרק [1927] L+268 זייטן.

דער שטאָף פון דער

יידישער עטנאָגראַפיע

עטנאָגראַפישע גרופּעס

דער יידישער שטאַם האָט אויסגעטיילט פון זיך במשך פון זיין היסטאָ-
רישער אַנטוויקלונג פאַרשיידענע גרופּעס, וואָס שיידן זיך אונטער צווישן זיך:
פון איין זייט די גרויסע גרופּע אשכּנזים, פון דער צווייטער זייט די ספרדים
און די ווייניקער אָדער מער עקזאָטישע גרופּעס, ווי תימנער, בוכאַרער, קאַוו-
קאַזער, כינעזישע יידן אַזוו"ו.

די דאָזיקע גרופּעס האָבן אויסגעבילדעט, יעדע באַזונדער, זייער אייגנאַר-
טיק לעבן; טיילווייז לעבן זיי מיט דער ירושה פון דעם אַלטן יידישן שטאַם,
צום טייל אויך אונטער דעם איינפלוס פון די שכנים און די אַרומיקע פאַר-
העלטענישן.

טעאָרעטיש באַטראַכט נעמט הייסט עס די יידישע עטנאָגראַפיע אַרום די
לעבנספאַרמען פון די אַלע יידישע גרופּעס. אָבער פאַרמעסטן זיך אויף דעם
אַלעם וואָלט הייסן פאַרמעסטן זיך צו ברייט. מיר באַגרענעצן דעריבער דער-

וויילע דעם שטח פון אונזער עטנאָגראַפישער אַרבעט. די טעריטאָריע פון אונדזערע עטנאָגראַפישע פאַרשונגען איז אין דעו ערשטער ריי די טעריטאָריע פון דער יידישער שפראַך.

דאָס גופא שטעלט שוין אויך אַוועק גענוג שווערע אויפגאַבעס צוליב דער צעשפרייטקייט פון די יידיש-רעדנדיקע מאַסן איבער דער גאַנצער וועלט, צווישן פרעמדע פעלקער און אַנדערשאַרטיקע עטנאָגראַפישע קיבוצים, וואָס האָבן בלי שום ספק געהאַט אַ גרויסע ווירקונג אויף יידן. נישט אַריינגייענדיק טיפער, איז פּדאָי בלויז אַנצווייזן כאַטש אויף די חילוקים, וואָס זיינען פאַראַן למשל צווישן די פּוילישע, ליטווישע און גאַליציאַנער יידן, אָדער גאַר צווישן גאַליציאַנער און אונגאַרישע יידן, אָדער אַפילו איצט אויף דעם מערב-גרענעץ פון פּוילן, צווישן די יידן אין שטעטל קאַנין, וואָס האָט בולט געהערט צום פּוילנער השפּעה-קרייז, און צווישן אירע גאַר נאָענטע שכנים פון קאַנגרעס-פּוילן. נישט נאָר דער פּראָצעס איז פאַרגעקומען אינעם יידישן לעבן, נאָר אויך איינצייטיק אַן אַנדערער. ערטערווייז האָבן מיר צו טון מיט פאַרדאַרטע אָדער פּמעט פאַרדאַרטע צווייגן פונעם יידישן פּאָלק. אַזעלכע גרופּעס ווי די יידן פון האַלאַנד, פון עלזאַס, ביימען, מערן, פּוילן האָט דער היסטאָרישער פּראָצעס ניוועלירט, און זיי לעבן נישט מער אַזאַ טעטיק לעבן ווי דער גרויסער קיבוץ מזרח-יידן.

דאָס באַטייט, אַז אויך צווישן די יידיש-רעדנדיקע יידן טיילן זיך אויס באַזונדערע גרופּעס, וואָס האָבן געפירט און פירן זייער אייגנאַרטיק לעבן. דער חילוק איז נישט אַן באַטייט פאַר דער עטנאָגראַפישער אַרבעט. מיר קענען זיי נישט אַנרופן עטנישע גרופּעס, ווייל די סימנים פון זייער פּונאַדערטיילונג זיינען נישט ביז גאַר שאַרף, דאָך האָבן מיר דאָ, אינעם ראַמען פונעם מזרח-איראָפּעישן יידישן קיבוץ, אַזוינע טיילן, וועלכע מען מוז באַטראַכטן, צוליב זייערע אַפּשייד-סימנים און צוליב אַ געוויסער מעטאָדיק אין דער אַרבעט, אַלס עטנאָגראַפישע גרופּעס.

אַזויערנאָך וועלן מיר קענען אונטערשיידן אַזעלכע עטנאָגראַפישע גרופּעס, ווי: די ליטווישע, וויסרוסישע, פּוילישע, אוקריינישע, מזרח-גאַליציאַנער, מערב-גאַליציאַנער, וואָס ס'איז צווישן זיי פאַראַן נישט בלויז אַן אונטערשייד אין דיאַלעקט. פון צווישן זיי וועלן מיר נאָך קענען אויסטיילן קלענערע אונטער-אַפּטיילונגען.

און כאַטש עס וועט זיך אַרויסווייזן, אַז די דאָזיקע גרופּעס האָבן אַ סך געמיינזאַמע, דאָך איז פאַר דער עטנאָגראַפיע אינטערעסאַנט צו וויסן, אין וועלכער מאָס די גרופּעס קאָנסערווירן געוויסע באַזונדערקייטן.

די אַרבעט אין דעם דאָזיקן פרט ביי יידן איז אַ סך שווערער, ווי ביי אַנדערע פעלקער, צוליב דעם, וואָס ס'איז שווערער דאָ אַנצווענדן דעם טע-ריטאָריאַלן פּרינציפּ. אַנדערע פעלקער האָבן איינגעפונדעוועטע גרופּעס, וואָס לעבן פּסדר אויף איין שטח, און דער עטנאָגראַפּ פאַרשט אויס דעם

לעבנס-שטייגער זייערן אין אלע הינזיכטן און גיט מאַנאָגראַפֿיעס פון איינצלענע קאַנטן אָדער ישובים. דער פּוילישער עטנאָגראַפֿ קאַלבערג האָט אין 38 בענד צונויפגעזאַמלט דעם עטנאָגראַפֿישן פאַרמעג פון דער פּוילישער טעריטאָריע, לויט דער געאָגראַפֿישער צעטיילונג, ווי קראָקעווער קאַנט, פּוילן, לובלינער קאַנט וכד'. ביי אונדז איז דאָס אַ ביסל שווערער, און דער סיסטעמאַטיקער וועט נאָך מוזן פעסטשטעלן, אויף וויפיל עס גילט ביי אונדז דער טעריטאָריע-לער סימן. דערווייל מוזן מיר פּאָדערן פון די זאַמלער, זיי זאָלן אומבאַ- דינגט גענוי אָנווייזן, פון וואָנען עס שטאַמט דער מאַטעריאַל, וואָס זיי פאַרצייכענען.

סאַציאַלע גרופעס

יעדע עטנאָגראַפֿישע גרופע טיילט זיך ווידער אין פאַרשיידענע סאַ- ציאַלע שיכטן.

פריער פאַר אַלץ גייען פראָפעסיאָנעלע גרופירונגען.

עס איז באַוווּסט, אַז די באַזונדערע פראָפעסיאָנעלע גרופירונגען האָבן אַפילו זייערע באַזונדערע קלויזן אָדער מנינים. און זיי פאַרמאָגן נישט נאָר טיילמאָל זייער אייגענעם לשון און טערמינאָלאָגיע, נאָר אויך מנהגים, זאַבאַ- באַנעס, ווערטלעך, אַנעקדאָטן. ס'איז באַקאַנט דאָס לידל וועגן דעם, ווי ס'קומט אין אַ שטעטל אַ חזנדל אויף שבת, און יעדערער פון די בעלי-מלאכות טייטשט אויף זיין אופן און לויט זיין אויפפאַסטונג דעם שטייגער דאָונען פונעם חזן. פון די דאָזיקע פראָפעסיאָנעלע גרופירונגען לאָמיר דערמאָנען קרעמערס, מאַרק-זיצערינס, יאָריד-סוחרים, אַלטוואַרג-סוחרים, שניידערס, שוסטערס, קצבים, באַלעגאַלעס.

עס איז נאָך ווייניק אויסגעפאַרשט געוואָרן דער שטייגער לעבן פון אַזעלע- כע גרופעס ביי אונדז. אַ סך מאַטעריאַל געפינט זיך אַגב אויך אין דער יידי- שער ליטעראַטור.

י. עלזעס: דער וונדער-אוצר פון דער יידישער שפראַך, II: מלאכות און בעלי-מלאכות, וואַרשע 1920, 42 ז'. — [ח] פ[ר]ילוצקי: קרעמער-לשון, "יד-פיל ז' 93. — י. ריווקינד: דער בעל-מלאכה אין אן אלט יידיש ליד, פילי שריפטן פון "יו"א, I, ז"ז 41 — 56 (ס'האָט אן עטנאָגראַפֿישן אינטערעס, הגם ס'געהער בעצם צו ליטעראַטורגעשיכטע). — פ. טערמינאָלאָגיע פון סאָלעריי, דאָרט ז"ז 211 — 218. — ש. ווינטער: צו דער טערמינאָלאָגיע פון מלאכות, פיל' שריפטן פון "יו"א II, ז"ז 415 — 424. — א. טריוואַקס: בעל-עגלה-לשון, ביי אונדז יידן, ז"ז 172 — 173.

1. אויף דעם געביט פון פאך-שפראַכן באַגעגנט זיך די עטנאָגראַפֿישע קאָמיטע מיט דער טערמינאָלאָגישער קאָמיטע פון "יו"א, וועלכע האָט שוין אין איר רשות היפש מאַ-

אן אָפּיעקט פאַר עטנאָגראַפישער פּאַרשונג זיינען אויך אַקטיאָרן, שול־
קינדער, קינדער פון פאַרשולעלטער, ישיבה-בהורים אאז"וו — און בכלל יעדער
קאָלעקטיוו, וואָס פירט אין אַ גרויסער מאָס אַ לעבן פאַר זיך, מיט אייגענע
פאַראַינטערעסירונגען און אייגענע נאָרמען. אין די ביזאָהערקע זאַמלונגען פון
י"ו"א פאַרנעמט די אָפּטיילונג „קינדערשאַפונג“ אַן אָנזיכטיקן אָרט, אָבער מען
דאַרף זאַמלען נאָך און נאָך.

ש. לעהמאן: די קינדערזעלט, ביי אונדז יידן, ז"ו 111 — 149. — אין
פּויליש איז פאַראַן אַן אַרבעט פון רעגיינע ליליענטאָל: Dziecko żydowskie,
ארויסגעגעבן 1927 פון דער קראָקעווער אַקאַדעמיע. 97 ז. — מ. שווייד, אַקטיאָרן-
שפראַך, אַמע"ר פּונקט פון י"ו"א, ז"ו 257 — 259.

אן אינטערעסאַנטע גרופירונג איז די, וואָס מען קען זי אָנרופן „אונטער-
וועלט“ אָדער „לומפן-פּראָלעטאַריאַט“; ס'איז אַ שיכט פאַר זיך, וואָס באַשטייט
אי פון דעקלאַסירטע, אי פון פּראָפּעסיאָנעלע עלעמענטן.
ניט ווייט פון גרענעץ פון דער דאָזיקער גרופירונג שטייען שוין די קלעז-
מער. זייער לעבן האָט ביי אַהער אַמבעסטן באַשריבן שלום-עליכם אין זיין
סטעמפעניו“.

וועגן קלעזמער איז פאַראַן אַ קאָפיטל אין י. עלזעסס „וונדערואַזר“. אַ ווער-
טערבוך פון זייער שפראַך גיבן א. טרייאַקס אין ביי אונדז יידן, ז"ו 167—171
און נח פּרילוצקי: לשון הכלי-זמרים בפולניה, רשומות, ז"ו 272 — 291.

פון דער אייגנטלעכער אונטערוועלט האָבן דערוויילע אַממערסטן אויפ-
מערקזאַמקייט צוגעצויגן די גנבים. דער דאָזיקער אינטערעס האָט טיילווייז גע-
האַט זיין מקור גיכער אין אַ ראַמאַנטישן סענטימענט, איידער אין אַ ריין וויסנ-
שאַפטלעכן דראַנג. אין דער ליטעראַטור האָט זיך דער גנבים-שטייגער אָפּגע-
שפייגלט ביי ש. אַשן („מאָטקע גנב“) און ביי פ. בימקאָן („גנבים“).

וועגן דער יידישער גנבים-שפראַך (אָדער ווי מען רופט דאָס אַנדערש „הענטשקע-
לשון“) זיינען פאַראַן היפש אַרבעטן, אָבער דאָס רוב ניט אין יידיש. אַ ווערטערבוך האָט
געגעבן א. טרייאַקס אין ביי אונדז יידן, ז"ו 159—167, אויך פ. בימקאָן אַ
הוספה צו זיין אַקערשט דערמאָנטער דראַמע. — ש. לעהמאן: גנבים און גנבה (רעדנס-
אָרטן, צוגעמענישן אאז"וו), ביי אונדז יידן ז"ו 45 — 91.

גנבים-לידער: פ. גראַו באַרד: געזאַנגען פון ההום, ביי אונדז יידן, ז"ו 19 —
41. — ש. לעהמאן: ליבעלידער פון גנבים, פּויליש שריפטן פון י"ו"א, ז"ו 291 —
309. — ש. לעהמאן: גנבים-לידער (מיט מעלאָדיעס), וואַרשע 1923, 246 זייטן. —
וועגן דער ווירקונג פון דער יידישער גנבים-שפראַך אויף דער דייטשער פּויליש די אַרבעט

טעריאַלן; די קאלעקציעס אירע דאַרפן נאָך אָבער שטאַרק פאַרגרעסערט ווערן; און די קאָרעספּאָנ-
דענטן פון דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע דאַרפן דערביי מיטהעלפן לויט זייערע פּווחות.

פון ד"ר ר. גלאַנק, די אויספאַרשונג פון דעם יידישן אייגנס אין דעם עלטערן [זייטשן]
הענטשקע-לשון, פילי שריפטן פון ית"א II, ז"ו 353 — 368.

די עטנאָגראַפיע מוז אויך אויספאַרשן די שפראַך און דעם שטייגער
לעבן פון גאַלן-פרויען און אַנדערע „דעק“-מענטשן: ווערטלעך, לידער, זאַבאַ-
באַנעס אא"וו. די וויסנשאַפט אינטערעסירט זיך מיט אַלע צווייגן פון לעבן,
וואָרים אויך אין דעם אויסגעלאָסטענעם און אַפּשטויסנדיקן קומען צום אויסדרוק
סאָציאַלע פאַרהעלטענישן.

אין פ. גראַו באַרדס אָקערסט דערמאָנטע „געזאַנגען פון תהום“ זיינען אויך
פאַראַן לידער פון גאַסן-פרויען.

צו דער אונטערזעלע געהערן אויך די וואַנדערנדיקע קאַטערינשטי-
קעס, בעטלערס, קונצנמאַכערס. און זאַמלען דאָרף מען ניט נאָר איינציקע
מאָמענטן, וואָס זיינען זיי נוגע, נאָר ביז גאָר וויכטיק זיינען אַלגעמיינע באַ-
שרייבונגען פון זייער שטייגער לעבן.

דאָס איז פיל-ווייניק דער גאַנג פון גרופעס-איינטיילונג. די דאָזיקע
איינטיילונג איז אי נאַטירלעך, אי זי פאַרלייכטערט פאַראיינס די אַרבעט,
חחמת מען באַקומט אַ מעגלעכקייט אָנצוגיין אין דער פאַרשונג בהדרגה און
סיסטעמאַטיש.

די געביטן פון דער יידישער עטנאָגראַפיע מאַטעריעלע קולטור

די גאַנצע פּאָלקסוקולטור קען מען איינטיילן אין דריי געביטן, א) מאַ-
טעריעלע קולטור; ב) סאָציאַלע קולטור; ג) גייסטיקע קולטור.
דאָס איז דער סדר, אין וועלכן די דריי געביטן ווערן אויסגעשטעלע
ביי די אומות-העולם, און דאָרט איז ער פולקום באַרעכטיקט. וווּ מיר האָבן
צו טון מיט אַ קיבוץ אַ פעסט צו דער ערד צוגעבונדענעם מוז טאַקע דער
עטנאָגראַף זיך אינטערעסירן מיט דעם פּלאַץ פון אַ דאָרף, מיט דער פאַרם פון
היזער-בוי, מיט די לאַנדווירטשאַפטלעכע מכשירים און אינסטרומענטן. שוין
אַפגערעדט פון דער ווירקונג, וואָס דאָס מאַטעריעלע האָט אויפן סאָציאַלן און
אויפן גייסטיקן, זיינען אַלע פראַגעס פון דער מאַטעריעלער קולטור וויכטיק פאַר
זיך אויך.

ביי אונדז איז די פראַפּאָרציע פון די דריי געביטן גאָר אַן אַנדערע,
ווייל די פראַגעס פון דער מאַטעריעלער קולטור מוזן פאַרנעמען אין אונדזער
פאַרשונג אַ סך אַ קלענערן אָרט. עס איז אַ פאַקט, וואָס דרינגט אַרויס
פון די היסטאָרישע אומשטאַנדן, אין וועלכע מיר לעבן. קיין אייגענער

יידישער נוסח אין בויען ישובים האָט זיך ניט געקענט אויסבילדן, און אויך אין פרט פון אַרכיטעקטור זיינען אונדזערע אויפטוען צוליב די פאַר- העלעטענישן ניט קיין גרויסע. אָבער גראַד ווייל מיר פאַרמאָגן אַזוי ווינציק דאַרפן מיר מיט נאָך מער חשק און פאַראינטערעסירונג אויפהיטן און פאַרפיק- סירן דאָס, וואָס עס איז יאָ פאַראַן.

פּאָלקסקונסט

ס'שרייבט אַ פריינד פון אַ פּויליש שטעטל: ביי זיי אין שול געפינט זיך אַן אַלט תהילמל, די בלעטלעך זיינען פאַרצירט מיט צייכענונגען. אַמאָל פלעגן קומען דייטשע קינסטלער און קאָפירן די צייכענונגען, היינט וואַלגערט עס זיך ערגעץ ביי די גבאים.

אונדזערע שולן און בתי-מדרשים זיינען טיילמאָל קליינע מוזייען פון דער אַלטער יידישער פּאָלקסקונסט: די פרוכתן, מנורות, ידן, מאָלערייען, קערות, פאַרצירונגען אויף די ווענט אַז'וו. דער גרעסטער טייל יידישע קונסט פלעגט זיך אַמאָל קאָנצענטרירן אין די שולן. היינט איז דאָס אַלץ אָפגעלאָזן, פאַר- שטויבט; און וויפיל אַנטיקן זיינען פאַרלאָרן געגאַנגען!

דער סטיל פון די שולן גופא איז אָפטמאָל אַן אייגנאַרטיקער. טייל אַלטע הילצערנע שולן זיינען געבויט לויטן שניט פון פאַרצייטיקע פּוילישע הויפן מיט יידישע בית-מדרש-פענצער; נאָר געצייילטע זיינען היינט פאַרבלויבן, און קיי- נער היט זיי ניט אָפ, זיי זאָלן אין אַ שיינעם טאָג ניט איינפאַלן און פאַר- שוונדן ווערן.

אָבער נישט נאָר די שולן האָבן אונדז דערהאַלטן דאָס ביסל יידישע קונסט. די מצבות אויף די ביתעלמינס זיינען אָפטמאָל באַצירט מיט אַרנאָ- מענטן, בילדער, סטילזירטע אותיות.

אין די פרומע אַלטע שטיבער זיינען נאָך פאַראַן: אַלטע מוזחן, האַפטערייען פון סצענעס אויס דעם חומש; ווייטער בשמים- ביקסלעך, קיטלעך, מצה-צודעקן, אַלטע בעכערס א"אנ"ד.

אַ סך איז שוין אינגאַנצן פאַרשוונדן געוואָרן, אָבער אַ סך גייט לאיבוד פאַר אונדזערע אויגן. וואָס ס'לאָזט זיך דאַרף מען אַריינברענגען פון די ניט- באַרופענע הענט אין דעם מוזיי פון דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט.

וואָס עס לאָזט זיך ניט אַריבערטראַגן, דאַרף מען זען צו פאַטאָגראַפירן אָדער צו באַשרייבן אַזוי גענוי ווי מעגלעך.

אויב ס'איז נישטאָ קיין פאַטאָגראַף, קען אַמאָל אַ גוטער צייכענער פאַר- טרעטן זיין אָרט.

מען מוז אָבער אַלעמאָל האָבן אין זינען, אז די בעסטע קאָפיע פאַרבייט ניט דעם אַריגינאַל.

דער עיקר: שטענדיק שטיין אויף דער וואַך פון אונדזער אַלטער פּאָלקס-

קונסט און געדענקען, און טאָמער ווערן פאַרפאַלן די רעשטן, וואָס זיינען נאָך איבערגעבליבן, טראָגן מיר דערפאַר די אַחריות.

הלבשה, געבעקסן, מאכלים

פאַראַן נאָך עטלעכע אַנדערע געביטן פון דער מאַטעריעלער קולטור, וואָס באַדאַרפן אויסגעפאַרשט ווערן.

קודם-כל די הלבשה. פאַרצייטיקע בגדים פון מענער, פרויען און קינדער זיינען ווייט ניט געווען אינגאַנצן אַזוינע ווי די היינטיקע. נאָר אַ פאַר זאַכן זאָלן דערמאָנט ווערן: דעליקעס, טיזליקעס, שטערנטיכלעך, האַרבענדער, ציטערנאָדלען, אויבלען. די אַלע זאַכן דאַרף מען קלייבן פאַרן מוזיי פון ייו"א, אין ערגסטן פאַל — פאַטאָגראַפירן אָדער באַשרייבן.

אן אינטערעסאַנטן היסטאָרישן איבערבליק פון דער נאַנטער פאַרגאַנגענהייט גיט ג. פּרילוזקי: דאָס געוועט, ז' 14—159.

אויך דעם היינטיקן מאַנסבילדשן, ווייבערשן, קינדערשן שטאַט איז וויכטיק צו זאַמלען און צו באַשרייבן. קיינמאָל טאָר מען זיך ניט פאַרלאָזן אויף דעם, און דאָס ווייסן דאָך אַלע.

אַ געוויסער אויסדרוק פון אונדזער אייגנאַרטיקייט זיינען אויך די ספעציעל-יידישע געבעקסן, וואָס ווערן געבאַקן צו פאַרשיידענע יומטובים. מען דאַרף אַזוינע געבעקסן זאַמלען און צושיקן צו דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע. מאַכלים וואַכעדיקע, שבתדיקע, יומטובדיקע דאַרפן אויך באַשרייבן ווערן, דהיינו: דער סדר פון די עסנס, זייערע נעמען, אַפילו ווי אַזוי מען גרייט זיי צו. דערביי מוז אויך אָנגעמערקט ווערן, צי איז דער געריכט אָנגענומען ביי אַרעמע, ביי גבירים, ביי מיטלמעסיקע מענטשן.

אינטערעסאַנטער מאַטעריאַל איז פאַראַן ביי יהודה עלזוט: דער ווינדער-אוצר פון דער יידישער שפּראַך, III: יידישע מאַכלים, 122 ז'.—אין פּרילוזקי'ס אַקערשט דערמאָנטן, געוועט" זיינען די ז' 1—13 פאַרנומען מיט דערקלערונגען וועגן „לאַקשן" און „קוילעטש".

סאַציאַלע און

גייסטיקע קולטור

זאבאָבאָנעס

אויף גאַרנישט קוקט מען ניט מיט אַזאַ ביטול ווי אויף די פּאָלקסגלייכע בענישן, אָדער ווי מען רופט זיי אַנדערש—זאַבאָבאָנעס, באַבסקע רפואות אַאז"וו. ניט איין מאָל בלייבן מיר שטיין פאַרווינדערט, זעענדיק מיט וואָס פאַר אַ גלויבן ס'פירט אויס דער פּאָלקסמענטש אַ „וילדע" זאַבאָבאָנע, מיט וואָס פאַר אַן אַריינגעטאָנקייט ס'ווערן אַפּגעריכט פאַרשיידענע צערעמאָניעס.

פון וואָנען נעמען זיי זיך?

מיר האָבן דאָ צו טון מיט רעשטלעך פון פאַרגאַנגענע צייטן, טיילמאָל פון יענע ווייטע הקופות, ווען אַלע מענטשן האָבן געלעבט אזוי ווי ס'לעבן נאָך היינט אַ סך פעלקער פון אַפריקע און אויסטראַליע.

אין פּלוג קומט אויס ביי אונדז, אַז די גאַנצע הנהגה פון אַזוינע פרי-מיטיווע פעלקער (מען רופט זיי „וויילדע“, כאָטש אינדעראמתן זיינען זיי אָפט-מאָל ניט וויילדער און ניט באַראַרישער איידער די אַזויגרופענע ציוויליזירטע) איז משונהדיק. אָבער אַזאַ אָפּשאַצונג קומט נאָר פון ניט פאַרשטיין זייער אופן דענקען, זייער אויסטייטשן די פאַרשיידענע נאַטור-דערשיינונגען.

דער פרימיטיווער מענטש גלייבט, אַז די גאַנצע אַרומיקע וועלט איז פול מיט גוטע און ביזע רוחות, וואָס ווילן אים העלפן אָדער ברענגען שאַדן. אויף יעדן טראַט זיינען דאָ זייערע סימנים. וויל ער אויסמיידן אַן אומ-גליק, מוז ער די סימנים גוט איבערלייענען און טון דעם „געטלעכן“ ווילן. פון דאַנען נעמט זיך די גרויסע צאָל אָפּווער-מיטלען (שמירות), מיט וועלכע דער פרימיטיווער מענטש זוכט זיך צו פאַרטיידיקן פאַר אַן אומגליק. בויט ער זיך אַ הויז, מוז ער קודם איבערבעטן די רוחות פאַר שטערן זייער רוי; ברענגט ער אַ קרבן, אַמאָל פון מענטשן, שפעטער פון בעלי-חיים. נאָך היינט, אַז מען בויט אַ הויז, לייגט מען אַרונטער אונטערן פונדאַמענט געלט אָדער אַ הויז; „ס'זאָל זיין צו מזל“, דערקלערט מען דאָס היינט. די דערקלערונג איז אַ היינט-טיקע, אָבער דער אַקט גופא איז אַ רעשטל פון יענער פרימיטיווער צייט.

דער פרימיטיווער מענטש האָט זייער מורא פאַר די ניט-אַנזיכטיקע רוחות, וואָס לוגן אויף אים פון אומעטום. טוט אים עפעס וויי אינעווייניק, הייסט עס, אַז אַ בייזער רוח איז אַריין אין זיין לייב און מען דאַרף אים אַרויס-טרייבן (פאַרגלייך: „דיבוק“).

אָדער ווען עמעצער שלוקערצט, זאָגט מען אָפט: עמעץ דערמאַנט דיך. מיר קלערן דאָן גאַרניט, אַז מיר זאָגן נאָך דאָס אייגענע וואָס עס זאָגט דער „וויילדער“ נעגער פון אַפריקע. ביי אונדז איז עס דאָס רוב ניט מער ווי אַ שפּאַס; ביים פרימיטיוון אַפריקאַנער צי אויסטראַליער איז דאָס אַ טיפער ערנצט. דאָס שלוקערצן באַווייזט, אַז אַ גייסט איז אַריין אין דעם מענטשן. נאָר עס טוט דאָך ניט וויי; הייסט עס, גיט דאָס איז אַ גוטער גייסט, וואָס איז אַריין אויף אַ וויילע; ס'קען זיין אַ גייסט פון אַן עלטערזיידן, וואָס האָט זיך אָן אים דערמאַנט.

ענלעך איז ווען עמעצער ניסט. מען ענטפערט: „צו געזונט, צו לעבן“, און מען מיינט, אַז ס'איז ניטמער ווי אַן אויסדרוק פון איידלקייט. ביים פרי-מיטיוון מענטשן קענען מיר זיך דערגרונטעווען צום אמתן מקור פון דעם ווינטש-מנהג. זיין מיינ דערביי איז אַ מער ערנצטער: ער בעט דעם גייסט, וואָס רופט זיך אָפּ אין קערפער, עס זאָל זיין צום לעבן און ניט צו טויט, צו געזונט און ניט צו קרענק.

ווייטער גלייבט דער פרימיטיווער מענטש, אז די פאָרשטעלונג פון אַ זאָך קען אַרויסרופן די זאָך גופא. וועלנדיק פאַרניכטן אַ פיינד דאַרף מען מאַכן אַ לאַלקע פון שמאַטעס, וואָס זאָל פאַרשטעלן דעם שונא, און זי דורכשטעכן. דאָס איז גענוג, דער שונא זאָל פאַרלירן די מאַכט, ער זאָל אָפגעשוואַכט ווערן. פאַרגלייך ביי אונדז: אַז עמעצער וועט פאַרמאַכן אַ שלעסל בשעת חתן= כלה שטייען אונטער דער חופה, איז דאָס מזל פאַר זיי שוין פאַרשלאָסן. אַז מען באַגראַבט עמעצן, לייגט מען אַמאָל אַריין אַ שלעסל אין קבר, דער טויט זאָל זיך מיט אים אָפּשליסן.

זאָכן, וואָס זיינען געווען אַמאָל אין פאַרבינדונג, באַהאַלטן נאָך זייער ווירקונג, ווען אַפילו די פאַרבינדונג איז שוין נישטאָ. צ"ב ווען דער נעגער גייט דורכן וואַלד, האָט ער מורא, ער זאָל זיך חס וחלילה ניט פאַרטשעפען אָן אַ בוים און ס'זאָל ניט בלייבן הענגען אַ שטיקל פון זיין בגד אויף אַ צווייג, ווייל טאָמער פאַלט עס אַריין אין אַ מכשפּס האַנט קען יענער אָפּטון אַ כישוף. דער פרימיטיווער האָט מורא פאַר זיינע אייגענע שפורן, און ער זעט זיי צו פאַרווישן. אויף דער זעלביקער פאַרשטעלונג איז געבויט אַ גרויסער טייל פון אונדזערע זאַבאַבאָנעס און סגולות. אַשטייגער אַ סגולה צו פאַרלירן בראַדעוו= קעס אָדער אויסהיילן אַ וונד: אַ וויש טון מיט אַ שייך פאַנד איבער דעם אָרט וווּ ס'איז דער אָנוויקס און אַוועקלייגן אויפן טראַקט; ווער ס'וועט עס אויפ= הייבן, וועט איבערנעמען אויף זיך די קרענק.

דאָס זיינען די וויכטיקסטע יסודות, אויף וועלכע ס'באַזירן אלע זאַבאַ= באָנעס און גלייבונגען.

ביז אין שפעטן מיטלעלטער זיינען זיי געווען אַלגעמיין פאַרשפרייט. די מיטלעלטערישע מעדיצין איז נאָך פיל מיט פאַרשיידענע סגולות און אַשפּרע= כענישן. די ערשטע כעמיקער האָבן נאָך געזוכט דעם שטיין פון גליק, און די ערשטע אַסטראָנאָמען האָבן נאָך געלייענט דאָס מענטשלעכע מזל פון די שטערן. אָבער אין דער צייט ווען די העכערע שיכטן זיינען געשטיגן פון שטאַפל צו שטאַפל האָט דאָס פשוטע פאָלק, דאָס פאַרהאַרעוועטע און פאַרפייניקטע, גע= לעבט אינדערפיינצטער, אָנגעוויזן נאָר אויף דער אייגענער פראַקטיק און אויף דער פראַקטיק פון זיינע עלטערן און זיידעס. די טראַדיציע איז אַזוי גע= וואָרן אַ שטיק הייליקטום.

היינט, ווען מיר זאָמלען די אלע זאַבאַבאָנעס, סגולות און מנהגים ביי אונדזערע פאָלקסמענטשן, קלייבן מיר שוין צונויף די רעשמלעך, וואָס זיינען פאַרבליבן פון דער טויזנטיאַריקער אַרבעט פונעם מענטשלעכן מוח אַרויסצו= רייסן ביי דער נאַטור אירע סודות.

אָהער פאַלאַנגט אויך דער גאַנצער ענין כישוף.

ר. ליליענטאָל: עיני-הרע, י"ד"פיל ז"ו 245—271. — א. סאָסנאוויק:

פאָטעריאלן צו דער יידישער פאָלקסמעדיצין אין וויסרוסלאַנד, י"ד"פיל ז"ו 160 —

169. ש. ווינט ער: קורים און מכשפים, יידיפיל 301-306. מ. וויינר ייך:
 לאנטוך, די געשיכטע פון א היימישן ניטגוטן, פיל' שריפטן פון יי"א I, ז"ו 217 -
 236. —פראָפּ. י. זאָללער: לילית, פיל' שריפטן פון יי"א III, ז"ו 121-142.

פּאָלקסלידער, פּאָלקסמעשיות

מיר האָבן לייב צו הערן די שיינע האַרציקע לידער, וואָס ווערן געזונ-
 גען אין אַלע עקן וועלט וווּ ס'לעבט נאָר די יידישע מאַסע. ווער איז זייער
 מחבר? קיינער ווייסט ניט. ערגעץ דאָרט ביים וואַרשטאַטל צי אויף דער קעל-
 נייע האָט עמעץ אויסגעוונגען אַ לידל, און ס'איז אַוועק פון מויל צו מויל,
 פון שטאָט צו שטאָט און איז געוואָרן אַ פּאָלקסאייגנט.

אָפּטמאָל אַז דאָס ליד ווערט פון איינעם אַריבערגעבראַכט אין אַן אַנדער
 שטאָט, אָדער אַז ס'ווערט געוונגען פון אַ סך מענטשן, ווערט עס געענדערט,
 מען גיט צו אַ סטראָפּע, מען מישט דאָס צונויף מיט אַן אַנדער לידל, ס'פּאָלן
 אַרויס אַ פּאָר שורות. אַזוי וואַקסן לידער אָדער שטאַרבן אָפּ.

פּאָלקסלידער זיינען צוזאַמענגעוואַקסן מיט ניגונים. אַ פּאָלקסליד ווערט
 נאָר געזונגען. דער ניגון גיט ערשט די נשמה דעם ליד. אָן אים איז דאָס
 פּאָלקסליד ווי אַן לעבן. טיילמאָל איז דער ניגון געווען פריער פאַר דעם ליד.

דאָס דאַרפן אַלעמאָל געדענקען די זאַמלער פון פּאָלקסלידער און ניט
 זשאַלעווען קיין כוחות און ניט שפּאַרן קיין מי אויף צוציען צו דער אַרבעט
 מוזיקער, נאָטן-קענער, זיי זאָלן פאַרשרייבן די יידישע ניגונים.

אַמאָל איז אַ ליד אַנטליען פון דער פרעמד; אָבער אויך יעמאָלט איז
 דאָס וויכטיק, וואָרים ס'גיט אַ פּאַרשטעלונג וועגן דעם געשמאַק ביים אויס-
 קלייבן און וועגן דעם אופן, ווי אַזוי דאָס פרעמדע איז פאַראייגנט
 געוואָרן.

דאָס נעמלעכע איז שייך אויך צו די פּאָלקסמעשיות, וואָס ווערן נאָך
 היינט פאַרציילט און מיט אַזאַ געשפּאַנטקייט אויסגעהערט פון קליין ביז גרויס.
 ווער האָט זיי אויסגעקלערט? קיינער ווייסט ניט. זיי זיינען דאָ און זיי וואַנדערן
 פון ישוב צו ישוב, פון לאַנד צו לאַנד, פון דור צו דור. אין יעדן שטעטל
 זיינען פאַראַן די פּאָלקסדערציילער.

אַמאָל זיינען דאָס אַרעמעלייט, וואָס וואַנדערן איבער די שטעטלעך, הערן
 זיך אָן פאַרשיידענע מעשיות און דערציילן זיי ווייטער, קאָראַבעלניקעס, וואָס
 פאַרן איבער די יאָרדן, קלעזמער; חסידים, וואָס האָבן לייב צו דערציילן די
 ווינדערלעכע מופתים אָפּן די גרויסע צדיקים.

דער פּאָלקסדערציילער איז אָפּטמאָל אויך דער מיטשאַפּער פון דער מעשה.
 זיין פּאַנטאַזיע אַרבעט בשעתן דערציילן, און ער גיט צו פאַרבן, הייבט ביזן
 הימל דעם העלד, פאַרברייטערט די מעשה, כדי זי צו מאַכן וואָס שענער, וואָס

פארכאפנדיקער. ער לעבט אויף דערצייילנדיק וועגן די ווונדער פון די פאר-
 פישופטע וועלטן, וועגן די פאלאצן וואָס גלאַנצן מיט גינגאָלד און זילבער,
 וועגן די אַלטע צייטן, ווען גוטע-יידן פלעגן אַריינקומען און ברענגען גליק אין
 יעדן יידישן הויז. ער וועבט דאָ אַריין זיין חלום, דעם חלום פון אַ פּאָלק,
 וואָס לעבט אין אַרעמע פינצטערע שטיבער און ביטערער גויט. ער שטייט
 דאָ דעם דאָרשט פון דער מאַסע נאָך אַ ביסל זון, נאָך אַ ביסל גלאַנץ, נאָך
 אַ ביסל גליק.

וואָס אַמאָל ווייניקער ווערט היינט שוין דערצייילט, אָבער ס'איז נאָך גע-
 נוג פאַראַן וואָס צונויפצונעמען.

מיר ווילן צונויפזאַמלען און אַרויסגעבן אויף דער ליכטיקער שיין די
 אַלע פאַרגעסענע און שיר-גייט-פאַרגעסענע לידער און מעשיות.

ש. גינזבורג און ש. מאַרעק: Еврейскія народныя пѣсни въ
 Россіи (יידישע פּאָלקסלידער אין רוסלאַנד), פאַרל', האַטסאָד, פעטערבורג 1901,
 XXX+329 זייטן. — ג. פּרילוצקי: יידישע פּאָלקסלידער, I באַנד, רעליגיעזישע
 און יומטובדיקע, פאַרל' ביכער פאַר אַלע, האַרשע 1911, XIV+159 זייטן. II באַנד,
 לידער און מעשהלעך פון טויט, באַלאַדעס און לעגענדעס מיט און אָן אַ מוסר-השכל,
 „נייער פאַרלאַג“, האַרשע 1913, 176 זייטן. — ד"ר א. לאַנדווי: באַמערקונגען צו נח
 פּרילוצקיס „יידישע פּאָלקסלידער“, יוד"מיל ז"ו 151—160. — י. ל. כהן: יידישע
 פּאָלקסלידער מיט מעלאָדיעס, I באַנד, LX+243 זייטן. — II באַנד, 293 זייטן, צוהייטע
 ארימלאַגע, ניו-יארק 1920. — ש. לעהמאַן: אַרבעט און פּרייהייט, זאַמלונג פון ליי-
 דער, האָס זענען אַנטשטאַנען אין פּאָלק אין דער צייט פון „פּרייהייטס-באַהענגונג“ אין
 צאָרישן רוסלאַנד, האַרשע 1921, פאַרל', פּאָלקלאָר-ביבליאָטעק, 190 זייטן. — ש. באַ-
 סטאַמסקי: ביים קוואַל, II יידישע פּאָלקסלידער, פאַרל', נייע יידישע פּאָלקסשול-
 ווילנע, 1923, 137 זייטן — ד"ר א. לאַנדווי: באַמערקונגען צום יידישן פּאָלקלאָר, פיל'
 שריפטן פון יו"א I, ז"ו 13—22. — פּראָפ' וו. אַנדערסאָן: דאָס ליד וועגן דער מאַ-
 ביליזאַציע, פיל' שריפטן פון יו"א II, ז"ו 401—413. — י. ל. כהן: פּאָלקסגעזאַנג
 און פּאָלקסליד, דאָרט ז"ו 139—154. — י. ל. כהן: יידישע פּאָלקסלידער, אַמער' פּנקס
 I, ז"ו 65—128. — י. גאַלדבערג: באַמערקונגען וועגן דעם פּאָעטישן שטייגער פון
 יידישן פּאָלקסליד, צייטשריפט I, ז"ו 105—116. — י. גאַלדבערג: די יידישע
 מישפּראַכיקע און פרעמדשפּראַכיקע פּאָלקסלידער, צייטשריפט II, ז"ו 589—606. —
 א. מ. בערנשטיין: מוויקאַלישער פּנקס I, אריסגאַבע פון דער היסט' עטנ' געז' א"ב
 כון ש. אַנ-סקי, ווילנע 1927, XXVIII+96 זייטן. — וועגן גנבים-לידער זע ווייטער.
 ש. באַסטאַמסקי: יידישע פּאָלקסמעשיות און לעגענדעס, I, בעש"ט, 168
 זייטן. II, יוסף דילה רייוו, 15 זייטן, פאַרל', די נייע יידישע פּאָלקסשול, ווילנע. —
 י. ל. כהן: יידישע פּאָלקסמעשיות, אַמער' פּנקס I ז"ו 217—234.

און דאָס אַלץ ווערט אַרויסגעזאָגט אין אַ געפרעסטער פּאָרם, קורץ און שאַרף. ווי אַ פּאָרמול אױף צו פּאַרגעדענקען.
און אינדערמאתן זיינען די ווערטלעך ביי אַלע פעלקער געווען און זיי= נען אָפטמאָל נאָך היינט דער אופן, אױף וועלכן די עלטערן גיבן איבער זיי= רע קינדער זייער קוק אױף דער וועלט.
ס'זאָגט דאָך נאָך היינט די מוטער צום קינד: „געדענק, גאָט שיקט ניט פון אױבן אַז מען ליגט אױפן אױוון“ אָדער: „זיי וויסן, אַז אַ גוי וועט פאַרלירן, אַ פריץ וועט געפינען און צו אַ יידן וועט מען זיך טשעפען.“
וויפיל ביטערע פּראַקטיק ליגט אין דעם קורציגן זאָץ!
אומגעהייער רייך איז דער ווערטלעך=אוצר. אַן אמתער פּאָלקסמענטש האָט אױף אַלץ אַ ווערטל און אַ פאַרגלייכעניש — אַמאָל מיט בייסיקער איראַניע און אַמאָל מיט געזונטן הומאָר.

איגנאָ בערנשטיין: יידישע שפּריכווערטער און רעדנסאַרטן, צווייטע פאַרגרעסערטע אויפלאַגע, האַרשע 1903, 329 זייטן. — ד"ר ב. וואַכשטיין: די אויסרייטונג פון איגנאָ בערנשטיינס לעבנסווערק, פיל' שריפטן פון יי"א, ז"ו 28—38. — י. פירזשניקאָוו: יידישע שפּריכווערטער נאָכן ענין געטיילט אין באַזונדערע אָפטיילונגען, ווילנע 1903, 156 זייטן. — ג. פּרילוצקי און ש. לעהמאַן: יידישע שפּריכווערטער, גלייכווערטלעך... וועגן לענדער, געגנדן, שטעט און שטעטלעך, נח פּרילוצקי זאַמלבוכ I (1913), ז"ו 9—87; II (1917), ז"ו 161—173. — י. עלצט: דער ווונדער-אוצר בון דער יידישער שפּראַך, פּאָלקסימלעכע רעדנסאַרטן, גלייכווערטלעך א"א, האַרשע, 1918—1920, I, דאָס דאַהנען, 1918, 93 זייטן, II, מלאכות און בעלי-מלאכות 1920, 42 זייטן, III, יידישע מאכלים, 122 זייטן, IV, דער מענטשלעכער קערפּער, I, 116 זייטן. — ש. באַסטאַמסקי: ביים קוואַל, יידישע שפּריכווערטער, ווערטלעך, גלייכווערטלעך... פאַרלי, די נייע יידישע פּאָלקסשול, ווילנע 1920, V+122 זייטן. — ש. רובינשטיין: שפּריכווערטער און רעדנסאַרטן, פיל' שריפטן פון יי"א, I, ז"ו 411—426. — ז. כראַפּאָווסקי: פּאָלקלאָראַמלונג, צייטשריפט I, ז"ו 117—132 און II, ז"ו 831—860.

נעמען און צונעמענישן

דוכט זיך וואָס פאַר אַן אינטערעס קען האָבן צו זאַמלען נעמען? און דאָך איז אָנאַמאַסטיק (נאַמען-קענטשאַפט) אַ וויכטיקער צווייג פון דער וויסנשאַפט. אַ קאָ=לעקציע פאַמיליע=נעמען פון אַ באַשטימטן פּונקט איז אַזוי ווי אַ שפּיגל פון יידישע באַשעפטיקונגען אין פאַרגאַנגענע צייטן, פון אָפּשטאַם=שטעט און אָפּ=שטאַם=לענדער, אַמאָל אױך אַן אויסדרוק פון פּאָלקסהומאָר.

ד"ר ש. ווייסענבערג: די יידישע פאַמיליע=נעמען אױף אוקריינע, פיל, שריפטן בון יי"א III, ז"ו 313—366.

ניט ווייניקער אינטערעסאנט איז צו זאמלען צונעמענישן. עס איז א סברא, זאָגט ד"ר ווייסענבערג, אז די צונעמענישן זיינען געווען פריער איי-דער די פּרט-נעמען און די פּאַמיליע-נעמען... בשעת די פרימיטיווע געזעץ-שאפט איז געוואָרן רייכער אין צאָל, האָט זיך אַרויסגעוויזן די נייטיקייט אויף וועלכן עס איז שטייגער צו דיפערענצירן מענטשן מיטן זעלבן נאָמען. אָט דאָ האָט גענומען ווירקן דעם פּאַקס פּאַנטאַזיע; אָפּשטעלנדיק זיך, לויט די אומשטענדן, אויף די פיזישע אָדער אינטעלעקטועלע באַזונדערקייטן פונעם יחיד, האָט מען אים געגעבן אַ צונאָמען און דורכדעם געמאַכט אים קענטלעך פאַרן עולם.

ביים פאַרשרייבן צונעמענישן דאַרף מען אַלעמאַל אָנווייזן דעם אמתן נאָמען און פּאַמיליע-נאָמען פון דעם טרעגער פונעם צונעמעניש. עס דאַרף באַמערקט ווערן, צי איז דאָס צונעמעניש שייך צו אַ גאַנצער פּאַמיליע. ווי ווייט מעגלעך דאַרף אויך געגעבן ווערן אַן אויסטייטשונג.

ד"ר ש. ווייסענבערג: די צונעמענישן פון יידן אין יעליסאחעטגראדער קרייז, פילי שריפטן פון יו"א I, ז"ו 79—90.

שטיצנדיק זיך ארף אַנאַמאַסטיק האָט ד"ר י. שיפער, דער אָנהייב פון לשון-אַשכּנז, ייד-פיל ז"ו 101 — 112, 272 — 287 געשאפן אַן אינטערעסאַנטע היפּאָטעזע. צו דער פּראָגע זע אויך ד"ר א. לאַנדוי, ייד-פילי 330.

ענדלעך איז אויך זייער נוציק צו פאַרצייכענען די ספּעציעלע געאָ-גראַפישע נעמען, וואָס יידן האָבן געשאפן פאַר שטעט, שטעטלעך, שטאָט-טיילן און גאַסן.

ד"ר י. טאַגליכט: די יידישע געאָגראַכישע נעמען פון טשעכאָסלאַוואַקיי, פילי שריפטן פון יו"א I, ז"ו 337 — 346. — ש. וויינטער: אַ ביסל פּחליש-יידישע געאָגראַפיע, פילי שריפטן פון יו"א III, ז"ו 535 — 533.

ווערטער

פאַראַן אַ פעלד, וווּ די עטנאָגראַפיע באַגעגנט זיך שוין מיט דער שפּראַכפּאַרשונג: דאָס איז דאָס פעלד פון ווערטערזאַמלונגען. אַ זאַמלונג ווער-טער, וואָס זיינען כאַראַקטעריסטיש פאַר אַ באַשטימטער שטאָט אָדער געגנט (אידיאָטיקאָן" רופט מען אַזאַ קאָלעקציע) לאָזט אונדז אָפטמאַל אויך הערן אַ סך וועגן מנהגים, וועגן דעם גייסטיקן צושטאַנד, וועגן איינריידענישן.

פ. אַלפּאַבעט: מאַטעריאַלן צו אַן אידיאָטיקאָן פון שטעטל פּיאַסק, ייד-פילי, ז"ו 61—72. מ. לערער: מאַטעריאַלן צו אַן אידיאָטיקאָן פון כעלעם, פילי שריפטן פון יו"א, ז"ו 201—206. — ש. וויינטער: קאַרטנשפּראַך, דאָרט גופא, ז"ו 319—324. — מ. לערער: פון פּחליש-יידישן ווערטער-אוצר, פילי שריפטן כּון יו"א II, ז"ו 369—380. — טויב: מאַטעריאַלן צו אַן אידיאָטיקאָן כּון ליוויטש, פילי שריפטן פון יו"א

III, ז"ז 143 — 152. — זייער פיל מאטעריאל פון דעם מין איז צעשפרייט איבער די שריפטן פון ג. פרילוצקי, ספעציעל אין „דאָס געוועט“, און י. עלזעט: דער הונדערט-אוצר. — ג. פרילוצקי: גרינס אויף שבועות, „יד-פיל ז"ז 87 — 99. — ג. פרילוצקי און ז. רייזען: פורימדיקס, „יד-פיל ז"ז 89—90. — העגן וויציקע הערטער און אויסדרוק-פארמען פגל'ג. פרילוצקי: שפעט-לשון, „יד-פיל ז"ז 33—45, 123—140, 333—382.

רעטענישן

ביי פרימיטיווע פעלקער שאַרפט מען די מוחות מיט רעטענישן. מען פרווּוט אזוי אויס די קלוגשאַפט פון קינדער און דערוואַקסענע. נאָך אין מיטעלער פלעגט מען אין די קלויסטערשע שולן לערנען די קינדער די יסודות פון דער תורה מיט רעטענישן, צונויפגעשטעלט ענלעך ווי אונדזער „אחד מי יודע“ פון דער הגדה.

היינט געהערן די רעטענישן בלויז צו דער קינדערוועלט, זיי זיינען אַ באַשטאַנדטייל פון קינדערשפילן.

דאָס איז קיין חידוש ניט: אַ סך דערשיינונגען פון אַמאָליקן פרימיטיוון מענטשעך לעבן פאַרבלייבן ביי די קינדער אין פאַרם פון שפיל. אזוי זיינען ציב די ציילענישן, וואָס קינדער באַנוצן היינט ביים שפילן, געווען אַמאָל אַ מיטל אויף אויסצוקלייבן אַ שליח, אַמאָל אויך אויסצוגעפינען אַ שולדיקן.

ש. באַסטאַמסקי: יידישע פּאָלקסרעטענישן, צווייטע אויפלאַגע, ווילנע 1923, 33 זייטן. — הערשעלע: פונעם פּאָלקסמחל, ביי אונז יודן, ז"ז 104—106.

דראַמאַטישע שפילן

איטלעך פּאָלק האָט זיינע דראַמאַטישע שפילן. ביי אַנדערע פעלקער הייבן זיך אָן מיטן אויסלאָז פונעם אַלטן יאָר די גרויסע „קאַרנאַוואַלן“, פּאָלקס-שמחות. מען גייט אַרויס אויף דער גאַס און מען מאַכט זיך משוגע, מען באַגעגנט מיט ווילדער פרייד דאָס נייע יאָר. אויך מיר פאַרמאָגן אונדזערע דראַמאַטישע שפילן. דאָס זיינען די פורים-שפילן.

פורים איז אַמאָל געווען אַן אמתער פּאָלקס-יומטוב, און אין דעם טאָג האָט דער פּראָסטער פּאָלקסמענטש אַריינגעבראַכט מיט זיין פורים-שפיל אַ געזונטן געלעכטער אינעם גרויען לעבן.

די עלטערע צווישן אונדז געדענקען זיי נאָך, אַט די שוסטערס און באַלענאַלעס, וואָס פלעגן זיך איבערטון און שפילן די גרויסע „יוסף-שפיל“. אַלץ זיינען זיי דאָן געווען: די שאַפער, די רעזשיסאָרן, די שפילער. און היינט, אין צייטן פון גרויסע טעאַטערס און אַפערעס, אַז ס'קומט פורים און אין ווילנע ווערט געשטעלט אַן אַלטע פאַרציטיקע אַחשוּרוש-

צי מכירת=יוסף=שפיל, איז שטענדיק פול ביז איבער די ברעגעס דער זאל, און א העלער געלעכטער באגלייט די שפיל ביזן סוף. ווייל אונדזערע פורים=שפילן פארמאגן דעם ניטגעקניצלען הומאָר, וואָס פעלט גענוג אָפט אין אַ היינטיקער קאָמעדיע. זיי האָבן אָפטמאָל אַזאָ טרעפיקן חוש פאַר דראַמאַטישע עפעקטן, וואָס מאַכט אונדז שטוינען: ווי קומט דאָס צו די שוסטערס און באַלענגאַלעס, וואָס האָבן מיט קונסט קיינמאָל ניט געהאַט צו טון?

פורים=שפילן וואַלגערן זיך נאָך איבער שטעט און שטעטלעך; פון אַ סך שפילן ווייסן מיר היינט בלויז פראַגמענטן, ברעקלעך, אַ סך קענען מיר בלויז פון די נעמען.

מען דאַרף אָפּראַטעווען פון די פורים=שפילן וויפיל עס לאָזט זיך. וווּ ס'לעבן נאָך אַלטע פורים=שפילער, דאַרף מען זיי אויפזוכן און פאַרשרייבן וואָס און וויפיל זיי געדענקען נאָך פון די אַלטע טעקסטן און ניגונים, אויפ=נעמען ביי זיי וואָס מער פרטים וועגן דער אַמאָליקער טעכניק און קאָסטי=מירונג. נישט נאָר פאַר דער וויסנשאַפט טוען מיר מיט דעם אויף אַ גרויסע זאָך, נאָר אויך דער נייער יידישער טעאַטער געפינט דאָ אַ קוואַל פון עכטער פאָלקסטימלעכער קונסט.

ג פ ר י ל ו צ ק י: פורים=שפילן, נ. פרילוצקיס זאַמליכער I, ז"ו 88 — 125;
 II, ז"ו 57—160. — ד"ר י. שיפער: געשיכטע פון דער יידישער טעאַטערקונסט און דראַמע, I—III, האַרשע 1923—1927, 220+270+302 זייטן. — ד"ר י. שאַצק: די ערשטע געשיכטע פון יידישן טעאַטער, פילי שריפטן פון יי"א II, ז"ו 215 — 264. — מ. וויינרייך: צו דער געשיכטע פון דער עלטערער אַחשוּרוש=שפיל, דאַרט ז"ו 425—452. — ש. באַסטאַמסקי: פורים=שפילן, ווילנע, 1926, 31 זייטן.

ספרים

אין יעדער אַלטער יידישער שטוב, אויף בוידעמער, אין די קלויזן, ביי מוכרספרימניקעס קען מען געפינען יידישע צי העברעיִשע ספרים מיט מעשיות, שבחים פון רביים, ווייבערשע תחינות, אַלטע טייטש=חומשים אַזוֹוו. די דאָזיקע דרוקזאַכן, ווי קליין און נישטיק זיי זאָלן ניט אויסזען, קע=נען אָפטמאָל האָבן אַ גרויסן באַטייט. אָפטמאָל שפיגלט זיך אָפּ אין זיי יידישע פאָלקסשאַפונג. מען דאַרף צונויפנעמען פאַר דעם יי"ואַ וואָס עס לאָזט זיך.

יידן אין פּרעמדן פאָלקלאָר

זייער שטיקאווע איז אָפטמאָל פאַר אונדז צו זען, ווי אַזוי יידישע שפראַך, מנהגים, רעליגיע אַזוֹוו האָבן זיך אָפגעשפיגלט אין די מוחות פון די אַרו=מיקע פעלקער. ווי ווייט מעגלעך דאַרף מען זען צו פאַרצייכענען ערנצטע און חזקדיקע לידער וועגן יידן, שילדערונגען פון אַ יידישן יומטוב דורך אַ ניט=יידישן

דערציילער, מעשיות און לעגענדעס, אין וועלכע עס באַגעגענען זיך יידישע העלדן אַזױװ.

ג. ווייניג: דאָס פּוילישע פּאָלקליד *Wojna żydowska*, פּיל' שריפטן פון יי"א III, ז"ו 411 — 466.

מנהגים

ווען געוויסע מנהגים, לידער אַזױװ טרעטן אויף ווי אַן אויסדרוק פון קאַלעקטיווער טעטיקייט רופן מיר דאָס אַן אַ דערשיינונג פון דער סאַציאַל = לער קולטור. אין פּרט פון פּאַרשן די סאַציאַלע קולטור פון יידן זיינען זייער וויכטיק די יומטובים; וועגן זיי האָט דער יי"א פאַרעפנטלעכט אַ ספּעציעל אַנ = קעטע = העפט.

יידישער היסטאָפּטלעכער אינסטיטוט, סעריע „אַרגאַניזאַציע פון דער יידישער היסטאָפּט, נומער 4: עטנאָגראַפישע אַנקעטעס, העפט I, יומטובים, הילגע, 1928, 20 זייטן. ג. ווייניג: המן-פיגור און שמאַטע-מענטש, אַמער' פּונקט I, ז"ו 62—64.

אַהער זיינען אויך שייך משה = שפּחה = (געבוירן, אַפּשערעניש, בר-מצוה, חתונות), מנהגים וואָס זיינען פאַרבונדן מיטן טויט; דאָס לעבן פון געשלאָסענע חבּרות (חברה-קדישא אַזױװ); די הנהגה פון רבישע הויפּן. אויך די יורידישע באַגריפּן פון פּאַלק זיינען וויכטיק.

משה לערער: אַן אַמאָליקע יידישע חתונה אין כעלעם, יי"א פּיל ז"ו 302 — 304. ח. חיות: גלייבונגען און מנהגים אין פאַרבינדונג מיטן טויט, פּיל' שריפטן פון יי"א II, ז"ו 281—323. ש. א. ג. ס. ק. דער טויט אין דעם יידישן פּאָלקסגלחבן, פּיל' שריפטן פון יי"א III, ז"ו 89 — 100.

מיר ריידן דאָ דערעיקרשט וועגן דעם אַלטן יידישן לעבנסשטייגער, ווייל ער האָט זיך אויסגעפורעמט אין משך פון לאַנגע יאָרהונדערטער און אַנגענומען פעסטע געשטאַלטן. פאַרשטייט זיך, אַז אויך דער נייער שטייגער לעבן דאַרף פאַרפיקסירט ווערן, אויף וויפּיל ער האָט אַנגענומען אייגנאַרטיקע פאַרמען.

מ. גראַמב: גאַסן-און-הויף-רעקלאַמע [אין וואַרשע], פּיל' שריפטן פון יי"א III, ז"ו 296—293.

וועגן די אַלע דערשיינונגען פון דער סאַציאַלער קולטור איז בעסער צו געבן ניט קיין איינציקע מיטטיילונגען, נאָר געבונדענע באַשרייבונג = גען. ווידעראַמאָל: ניט לאָזן זיך אַפּשרעקן פון דעם געדאַנק, אַז סתמא איז דאָס שוין באַשריבן! דער קלענסטער אונטערשייד קען האָבן אַ ווערט פאַר דער געשיכטע פון דעם מנהג, און אויך די געאָגראַפישע פאַרשפרייטונג פון אַ מנהג איז זייער נייטיק צו וויסן.

קורצע עטנאָגראַפֿי=

שע טערמינאָלאָגיע

1. פּאָלקס-גלייבונגען

1. מנהגים. דאָס זיינען פירונגען, וואָס האָבן אַ דירעקטע שייכות:
(א) צו געוויסע מאָמענטן פונעם מענטשלעכן לעבן, ווי געבוירן, חדר, בר-מצוה, חתונה, טויט; (ב) צו פאַרשיידענע יומטובים; (ג) אַהער געהערן אויך די פירונגען פון פאַרשיידענע געשלאָסענע חברות אָדער גרופעס (אַזוי זיינען אונדז באַקאַנט די מנהגים פון דער חברה-קדישא, פון ישיבה-בחורים א"אנד).
2. זאָבאָבאָנעס. (א) אַזוי רופן מיר אָן דעם גלויבן פונעם פּאָלקס-מענטש אין רוחות, גוטע און שלעכטע טעג, שעהען, מאָמענטן; אין כוח און איינפלוס פון פאַרשיידענע געגנטשאַנדן אויפן מענטשלעכן לעבן און מזל, ווי למשל: נאָך צוועלף אַ זייגער ביינאַכט טאָר מען ניט אויסגיסן קיין פּאָמייעס; אויף זיך טאָר מען ניט נייען, ווייל מען וועט זיך פאַרנייען דעם שכל.
(ב) פלערליי מיטלען, מיט וועלכע מען פאַרהיט זיך און באַוואַרנט זיך פאַר אַ מעגלעכן אומגליק, אָדער פאַרקערט מען זוכט אַראָפּצוברענגען פאַר זיך אַ געוונטשענע דערשיינונג.
די דאָזיקע טרונג רופן מיר: „מאַגישער אַקט“.

„אַז מען גיסט יאָ אויס די פּאָמייעס, זאָגט מען דריי מאָל: היט דין!“

„נייט מען אויף דין, דאַרף מען עפעס קייען“.

„אַז מען וויל, דער לעקער אין איוון זאל וואַקסן, הייבט מען איהר די לאַפעטע

אינדערהיין“.

אייגנטלעך איז יעדע זאַבאָבאָנע פאַרבונדן מיט אַ מאַגישן אַקט. דאָרט אָבער וווּ ער איז נישט פאַראַן, איז עס אַ סימן, אַז מיר האָבן באַקומען די זאַבאָבאָנע ניט אין איר גאַנצער פאַרם.

3. פּאָלקס-מעדיצין באַנוצט זיך ניט נאָר מיט נאַטירלעכע הייל-מיטלען, נאָר אויך מיט מאַגישע. דערפאַר שיידן מיר אונטער:

(א) רפואות—אַזוי רופן מיר אָן די אַלע קרייטעכצער, פאַרשיידענע קער-פערס, ווי אייזן, מעסערס, פליסיקייטן, אויך בעלי-חיים, וואָס ווערן באַנוצט אַלס היילמיטלען אָן קיין שום מאַגישע אַקטן.

„אַז מ'האָט אַ קאַטער, האַלט מען אונטער דער נאָז אַן אונטער רייכער-

סע פּעדערין“;

„אַז ס'ווערט געשוואַלן דאָס פּוים, לייגט מען צו אַ מייערקעפל“;

„אַז מ'האָט רעמאַטעס, נעמט מען אַריין אין שטוב אַ ים-חזירל“.

ב) סגולות זיינען די אלע מאגישע אקטן, וואָס ווערן אויסגעפירט אַלס היילמיטלען אָדער דאַרפן צוגעבן די היילמיטלען (רפואות) אַ שטאַרקער קראַפט און אַ זיכערע ווירקונג.

אז איינעם ברעכט דער רוקן, דאַרף מען זיך אַוועקלייגן אריפן שוועל און אַ פּוּר דאַרף איבערטרעפן;

קעגן געלזוכט טוט מען אָן ארף זיך גאַל דענע חפצים;

אז מען וויל פאַרלירן זומערשפרענקלעך, דאַרף מען זיך איינוואַרן דאָס פנים מיטן ערשטן און לעצטן שיין.

ג) אַ פּש פּרעכענישן. אַ מאַגישער אַקט אין דער פאַרם פון אַ שפּאַך, וואָס דאַרף ברענגען די היילונג.

קעגן עין-הרע: שלש נשים עומדות על שן סלע. אחת אומרת חולה ואחת אומרת אינו חולה אאז"ו.

מייעלע, מייעלע, נא דיר אַ ביינערנעם [צאן], גיב מיר אַן איינערנעם!

ד) שמירות ווערן גענוצט אויף אַפּצווענדן פון זיך וועלכע עס איז קראַנקייטן, אומגליקן אאז"ו:

ארף צו שיצן זיך קעגן אַ גוט אריג דאַרף מען טראָגן אַ קמיע.

4. די פּאַלקסמעטע אַר אַל אַג יע טראַכט אויכצולייענען דעם קו- מעדיקן וועטער פון פאַרשיידענע דערשיינונגען.

אז מ'זעט אַ בושל פליען, וועט זיין אַ רעגן.

אז אַ גאַנדז שטייט ארף איין פוס, וועט זיין אַ פּראָסט.

אַזוי ווי די פּאַלקסמעטע אַר אַל אַג יע באַשעפטיקט זיך מיט טרעפן דאָס וואָס דאַרף ערשט קומען שפעטער, איז זי פאַרבונדן אַזויערנאָך אויך מיט אַ נאַנצער גרופע פּאַלקסגלייבונגען, וואָס זייער עצם מהות איז צו געבן צו וויסן דעם מענטשן וואָס עס וועט פאַסירן מיט אים אין דער נאַענטסטער צוקונפט. די נייגעריקייט צו וויסן וואָס דער מאַרגן וועט ברענגען פאַר דעם מענטשן האָט באַשאַפן פאַרשיידענע גענג געווייר צו ווערן וועגן דעם. די אלע אופנים קענען מיר צעטיילן אין פאַסיווע און אַקטיווע.

פאַסיווע זיינען אַזעלכע דערשיינונגען, וואָס קומען אַליין פון זיך, און אָן דער מענטשליכער מיטוירקונג פאַווייזן זיי די צוקונפט. ביי אַקטיווע אַבער ווערן פאַרוואַנדלט געשאַפן אַזעלכע באַדינגונגען אָדער מאַמענטן, פון וועלכע עס לאָזט זיך אויסדרינגען דער עתיד. צו פאַסיווע געהערן:

5. סימנים.

ס'איז אַ שלעכטער סימן, אז ס'לופט דורך אַ שוואַרצע קאָץ;

אז מ'שטאַבט פרייטיק, איז אַ סימן, אז מ'איז געווען אַ צדיק.

6. חלומות.

„זו ס'חלומט זיך א לעבעדיקער פיש, איז א סימן אויף געלט“.

צו אקטיווע געהערן:

7. טרעפענישן. מען פרוווט ארויסלייענען דאָס מזל, דעם באַשערטן, זיי יאָרן וכד' פונעם שאַטן, פון שפיגל, פון קאַרטן-לייגן, פון ביכלעך (אָזוי גערופענע „טרעפערס“), פון דער האַנט (חכמת היד), פונעם פנים (חכמת הפרצוף), פון שטערן (מזלות, אַסטראָלאָגיע).

„זו מען גייט הושענא-רבה פון שול, קוקט מען זיך אום. ווער ס'זעט ניט זיין שאַטן, דער וועט אין דעם יאָר שטאַרבן“.
פון די יומפיפור-ליכט לייענט מען, ווער ס'וועט לענגער לעבן“.

8. פישוף. אַ באַשיימפערלעכער אַקט, כדי אַרויסצורופן אַ בילד, וואָס זאָל ווייזן די צוקונפט.

אויסטייטשן די דערשיינונגען, אָדער אויך אַרויסרופן זיי זיינען נישט אַלעמאָל מסוגל געוויינטלעכע מענטשן. אין אַ העכערער מאָס קענען דאָס טון טרעפערס און פישוף = מאַכערס.

II. קינדערשאַפונג

1. ציילענישן, אויסוואַרפענישן.

„אינס, צוויי, דריי, אַזער ליבער ליי“.

2. קינדער-שפילן.

אין כאַפענישן; שלי שלך.

3. קינדער-לידער.

(א) מיט ניגונים (אין קאַראַהאַד-שפילן — ליד פאַרבונדן מיט שפיל).
(ב) קינדער-שפראַך (רעטשיטאַטיוו).

4. קינטל-לידער.

„משהלע מיין קינד, ווערן זאָלסטו בלינד, בלינד זאָלסטו ווערן...“

„אַב איז אַ פאַטער...“

5. קינדער-רעטענישן.

„א פרייז איז אַך און האַקט פאַרפיל, וואָס איז דאָס?“

6. חדר-לידער. אייגענע שאַפונגען, וואָס חדר-קינדער זינגען.

7. שפאַס = און שפאַט = לידער.

„איציק שפיציק נאָדל טעשל...“

III. פאָלקסדערציילונגען

1. ווּוּנְדֵער = מעשיות רופט מען אָן פֿלעריי פּאַנטאַסטישע מעשיות פון פּרינצן, בתּ=מלכות, פּאַרבאַהאַלטענע אוצרות, פון איבערנאַטירלעכע וועלטן און דערשיינונגען, אין וועלכע ס'טרעטן אויף רוהות, לצים, שדים, ריינדיקע פייגל וכדומה.

אַ גרויסן אוצר ווּוּנְדֵער=מעשיות אַנטהאַלטן די רביישע מעשיות.

2. לעגענדעס. דאָס זיינען מעשיות, וואָס זיינען פאַרבונדן מיט באַשטימטע ערטער (שטעט), הייליקייטן (שוילן, בית=עלמינס), הייליקע מענטשן (אליהו הנביא), היסטאָרישע פּערזענלעכקייטן (יונתן פּרעגער, נאַפּאַלעאָן), היסטאָרישע פּאַקטן און געשעענישן.

לעגענדעס זיינען פאַראַן אַלגעמיינ פאַרשרייטע, ווי למשל: וועגן אליהו הנביא, ראָטשילד, אָדער לאַקאַלע, באַקאַנט נאָר אין געוויסע געגנטן, ווי צ"ב גר-צדק, אָדער נאָר אין איין איינציקן אָרט (צ"ב לעגענדעס וועגן געוויסע שוילן).

3. מיסר=מעשיות (מגידות) האָבן אַ בפירושן מוסר=השפּל. געוויינטלעך זיינען דאָס מעשיות דערציילט פון מגידים, צ"ב די מעשיות פון דובנער מגיד.

4. פּלוידערייען. מעשיות, אין וועלכע ס'ווערן צונויפגעשטעלט נישט=געשטויגענע זאַכן, צ"ב: „אין תּמוז אין די גרויסע פּרעסט זיינען מיר געזעסן אין סופּה...“

5. גוזמאות. איבערטרייבונגען פון פּאַסירונגען און געשעענישן. צ"ב: איינער זאָגט, אַז ער האָט געזען אַ פּליג אויפן שפיץ טורעם, זאָגט דער צוויי=טער, אַז ער האָט געזען ווי די פּליג האָט געגענעצט. אַהער געהערן די מעשיות פון די שטאָט=לינגערס א"א.

6. אַנעקדאָטן רופט מען אָן קליינע הומאָריסטישע שפּאַס=דערציילונגען.

אַ באַזונדער אָרט פאַרנעמען:

(א) די אַנעקדאָטן פון הערשל אַסטראָפּאָליער,

(ב) מאַסקע חבד,

(ג) פּראָנס גריידינגער,

(ד) די אומצאָליקע אַנעקדאָטן פון כּעלעמער נאַראָנים.

7. וויצן. דאָס זיינען קורצע, שאַרפע אַנעקדאָטן, געוויינטלעך אין אַ

דיאַלאָגישער פּאַרם.

8. פּסוקים פון הנ"ך, וואָס ווערן הומאָריסטיש אויסגעטייטשט, ווי

ס'איז למשל דער שנייגער פון טייל שלום=עליכמס העלדן.

9. קינדער=מעשיות, וואָס מען דערציילט די קינדער און וואָס

קינדער דערציילן זיך. (דאָ קענען אַריינגיין אויך די אַלע אויסגערעכנטע קאָמפּאָזיציעס מעשיות.)

IV. לידער¹

1. רעליגיעזע לידער, וואָס זייער אינהאַלט איז גאָט, דאַווענען און מעשים-טובים. אַהער געהערן צ"ב: תחינות, גאָט פון אַברהם.
2. מוסר = השכל = לידער.
3. יומטובדיקע לידער זיינען פאַראַן ערנצטע און פריילעכע. זיי זיינען פאַרבונדן מיט פורים, שמחת-תורה אא"וו.
4. באַלאַדעס זיינען לידער מיט אַן עפישן כאַראַקטער, וואָס דערציילן פון אַ געשעעניש.
5. היסטאָרישע לידער. אַהער געהערן: פאַגראָם-לידער, מלחמה-לידער, רעוואָלוציאָנערע לידער, בכלל אַלע לידער, וואָס זיינען פאַרבונדן מיט אַ געוויסן פּלאַן-געשעעניש אין אַ געוויסער צייט.
6. שטייגער = לידער שטאַמען פון קלאַסן אָדער גרופּעס אין אַ געזעלשאַפט און באַזינגען זייער לעבנס-שטייגער, פרייד און לייד. צו דער גרופּע קען מען צורעכענען: אַרבעטער-לידער, אַרבעטס-לידער, סאָלאַדאַטן-לידער, באַלע-גאַלע-לידער, לידער פון דער אונטערוועלט אא"נד.
7. לידער פון פאַמיליע = לעבן, ווי: חתן-פּלאַה-לידער, חתונה-לידער, וויגלידער.
8. ליבע = לידער.
9. לידער פון פאַרשיידענעם אינהאַלט.
10. באַזונדערע קאָמפּאָזיציע זיינען בדחנים = לידער.

V. שפּריכווערטער

און ווערטלעך

1. שפּריכוואָרט. דאָס אייגנטלעכע שפּריכוואָרט איז אַ פּאָלקסטימ = לעכע מיינונג, אַרויסגעזאָגט אין אַ געשלאָסענעם זאַץ.
בעסער אַ מיאוס פנים איידער אַ בייז האַרץ.
ניט מיט שעלטן, ניט מיט לאַכן קען מען די וועלט איבערמאַכן.

1 די טערמינאָלאָגיע פון לידער איז געשטיצט אַרף דער צעטיילונג פון ג. פּריליזקיס און י. ל. כהנס פּאָלקסלידער-זאַמלונגען.

2. גלייכוואָרט (אָדער גלייך וואָרט, גלייכווערטל) איז אַ מין שפּריכ־
וואָרט מיט אַ מער הומאָריסטישן אינהאַלט.

„משפּון בבית שלום בקעשענע“.
„יחוס נאָ קברות, אַ דאָמאָ צרות“.

3. ווערטל איז אַן אַפּאָריזם, אַ שפּרוך, וואָס זיין אַפּשטאַם פון אַ
מקור לאָזט זיך באַווייזן, אָדער ביים אַרויסזאָגן ווערט דערמאָנט זיין אַפּשטאַם.
אַהער באַלאַנגען אַלע ווערטלעך פון רביים, צדיקים אַזו"ו.

„קדושה קומט ניט בירושה“ (דער „החזנה“).
„אַ בטלן פאַר זיך, אַ חכם פאַר יענעם“ (דער „ראַדאָשיצער“).
„אַפּגערעכנט איז האַלב באַצאָלט“ (דער פּשיסכער).

4. רעדנסאַרט איז אַ שפּריכווערטערלעכע פּאָרם, וואָס איז געבויט
אויף אַ פּאַרגלייכעניש אָדער אויף אַ געוויסן קאָנקרעטן ביישפּיל, און איר אינעם
האַלט ווייזט אַרויס אַ געוויסן שפּראַכלעכן אָדער קולטורגעשיכטלעכן ווערט.
דער הויפּט-סימן פון אַ רעדנסאַרט איז, וואָס זי איז ניט זעלבשטענדיק
ווי אַ שפּריכוואָרט, נאָר צונויפגעבונדן מיט אַ זאַץ.

„ער כאַפּט [די פּיש פאַר די נעץ].“
„ער שרייבט [נח מיט זיבן גרייזן].“

אַפּטמאָל איז דער פּאַרגלייך אַ וויציקער:

ער שיינט ווי די לבנה אין קומען.
ער ליפּט ווי אַ מויז איבערן צימבל.

אַהער באַלאַנגען אויך אַזעלכע אויסדרוקן ווי:

„מעשה-סדום“.
„אַלטער תּרח“.

5. זאָגוואָרט זעט אויס ווי דער אויספיר פון אַ מעשהלע אָדער
אַנעקדאָט:

„דער שמש קלאַפט אין שוץ אַריין, און אַליין לייגט ער זיך שלאָפּן“.
„חוזק איז אַמאָל געפּאָלן, האָט ער ניט געוואָלט מער גיין“.

6. צו שפּראַך רופּט זיך אַן אויסדרוק, וואָס ווערט צוגעגעבן ביי גע-
וויסע פּאָרן, צי צוליב ריין-רעליגיעזע טעמים, צי כדי אַפּצווערן אַ שלעכטע
ווירקונג.

„מירצעשעם“ [אַם ירצה השם]. „ניטאַגעדאַכט, גיט פאַר קיין יידן געדאַכט“.
„אַל תּכתּח פּה לשון“ „בלי נדר“.

7. שפּעט-לשון ווערן אָנגערופן די ווערטער, וואָס דאָס פּאָלק מאַכט
איבער צוליב אַפּלאַכן:

1. אַרויסגעקומענע אַפּגעטיילט.

„געלט-שמעלט“, „ליבע-שמיבע“.

„געניידעם“ [=איידעם].

„דייטשן“, „שלעפּורע“, „לערערשקע“.

8. ברכות. 9. קללות. 10. שבועות. 11. ווינט שענישן.

ווי אזוי דארף מען זאמלען

1. יעדער זאמלער דארף מיט זיך טראָגן אַ בלאַקנאַט און אַ בלייפעדער, און נישט נאָר דאָן ווען ער גייט זאמלען, נאָר שטענדיק; גראָד אויף דער גאַס, צי אין שטוב וווּ ער איז צופעליק אַריין, קען ער עפעס דערהערן וואָס עס קען האָבן אַ ווערט.

בעסער איז זיך ניט צו פאַרלאָזן אויפן זכרון און אויפן אָרט פאַרשרייבן. דאָרט וווּ מען קען ניט אַלץ פאַרשרייבן וואָס יענער דערציילט, דארף מען מאַכן וואָס מער נאָטיצן פון: כאַראַקטעריסטישע ווערטער, ווענדונגען, אַאז״וו. קומענדיק אַהיים דארף מען באַלד פאַרצייענען די מעשה.

ביים פאַרשרייבן וואָסערע ניט איז מאַטעריאַלן דארף מען זיך האַלטן אָן אונדזערע כללים פאַר זאמלער, וואָס ווערן געבראַכט צום סוף.

2. געוויינטלעך אַז מען בעט איינעם ער זאָל עפעס דערציילן באַקומט מען אַן ענטפער: איך ווייס נישט וואָס צו דערציילן. אַמאָל קען ער זיך גראָד טאַקע גאָרניט דערמאָנען, דארף מען שטענדיק זען דורך פאַרזיכטיקע פראַגעס העלפן דעם דערציילער זיך צו דערמאָנען: צי ווייסט איר ניט עפעס פון אַזאַ מנהג, אָדער האָט איר ניט געהערט פון אַן ענדלעכן אַאז״וו.

אזעלכע אַריענטיר-פראַגעס ווערן שטענדיק אָנגעגעבן אין די אַנקעטעס. די אַנקעטע איז בעסער ניט צו ווייזן דעם, פון וועלכן מען וויל עפעס אַרויסבאַקומען.

דערציילנדיק און פונאַנדערשמועסנדיק זיך דערמאָנט זיך יענער אין זאַכן, וואָס האָבן אפשר צו דער פראַגע ניט קיין שייכות, דארף מען אָבער די גע- לעגנהייט ניט דורכלאָזן און דאָס אויך פאַרשרייבן.

גאָרניט דורכלאָזן וואָס עס קען האָבן אַ ווערט!

3. יעדערער קען דאָ צולייגן אַ האַנט; ווער ס'האַט נאָר אַ ביסל חשק און פאַרשטאַנד פאַר דער זאַך קען דאָ ברענגען אַ גרויסן נוצן דער יידישער וויסנשאַפט.

בפרט קענען דאָ אַ סך אויפטון:

(a) די וואָס שטייען נאָענט צו פאָלקסמענטשן, האָבן זייער צוטרוי, זיינען גוט באַקאַנט מיט זייער לעבן;

(b) לערער, וואָס קענען אין דער אַרבעט אַריינציען די שול-קינדער, זייערע עלטערן און באַקאַנטע.

(c) קולטור-אַרגאַניזאַציעס, יוגנטאַרגאַניזאַציעס, קלובן א'דגל.

4. די אַרבעט ווערט אינטענסיווער און פאַרצווייגט זיך, אויב זי ווערט געפירט אין אַ זאַמלער-קרייז (ער מוז ניט דווקא זיין אַ גרויסער). אַ בשותפות-דיקע אַרבעט פאַרשטאַרקט דעם אימפעט.
5. אַ זאַמלער דאַרף זען צוציען אַלץ נייע מענטשן צו דער זאַמל-אַרבעט, ניט נאָר אין שטאַט גופא, נאָר אויך אין די אַרומיקע שטעטלעך. אומעטום און ביי יעדער געלעגנהייט דאַרף ער אויפקלערן, ווי נייטיק עס איז אויפצוהיטן אונדזער פּאָלקסשאַפונג.
6. כדי צו פּאָפּולאַריזירן דעם געדאַנק, קען מען אויסנוצן די אַרטיקע דראַמאַטישע קרייזן, כאָרן, דעקלאַמאַטאָרן און איינאַרדענען אָוונטן פון יידישער פּאָלקסמוזיק, פּאָלקסטענץ, אָוונטן פון יידישע לידער, מעשיות אאַז'וו.

כללים פאר זאַמלער

1. איר זאָלט קיינמאָל ניט מיינען, אַז איר פאַרשפּאַרט צו פאַרשרייבן עפעס, ווייל „ס'איז שוין געוויס פאַראַן“. האָט אין זינען: בעסער צו פיל אידער צו ווינציק. ס'קאָן זיין, אַז די זאָך איז שוין טאַקע פאַרצייכנט, נאָר אַ ביסל אין אַן אַנדער נוסח; און הוצדעם איז פאַר דער וויסנשאַפט וויכטיק פעסטצושטעלן, ווי ווייט עס גרייכט דער שטח וווּ אַן עטנאָגראַפישע דערשיי-נונג איז פאַרשפּרייט.
2. מיטטיילן דאַרף מען קודם-כל דאָס, אין וואָס מען איז אינגאַנצן זיי-כער. אויב ס'איז ביי אייך גופא אַ ספק, גיט צו: „דוכט זיך“, „לייט זאָגן“, „דער און דער זאָגט“. אויב איר ענטפערט אויף אַן אַנקעטע, לאָזט דורך אַלע פראַגעס וועגן וועלכע איר ווייסט גאָרניט.
3. דעם מאַטעריאַל שיקט בעסער צו ביסלעכווייז. אויב ס'איז אייך עפעס ניט קלאָר, פּרעגט זיך אָן.
4. פאַרשרייבן דאַרף מען ווי ווייט מעגלעך לויט דער אַרטיקער אויס-שפּראַך, ניט „ליטעראַריש“, עס מעג אפילו זיין ניט גראַמאַטיקאַליש. אויך ווער-טער פון העברעישן אָפּשטאַם דאַרפן געשריבן ווערן לויט דער אויסשפּראַך, („מירצעשעם“, „שימשן אַגיבער“).
5. פאַרלאָזט זיך ניט צו שטאַרק אויף אייער זכרון. פאַרצייכנט באַלד. אויב איר הערט עפעס אינטערעסאַנטס.
- (a) אייזער איר הייבט אָן עפעס צו פאַרשרייבן, פּרעגט יענעם, פון וועמען איר פאַרשרייבט, צי האָט ער ניט געלייענט אין אַ געדרוקט ביכל דאָס, וואָס ער וויל דערציילן אָדער זינגען.
- (b) מען טאָר בשום אופן ניט אונטערזאָגן און פאַרריכטן דעם דערציילער אָדער זינגער.

6. ניט-אָנשטענדיקע, גראַבע זאַכן דאַרפן אויך פאַרשריבן ווערן. די עט-
נאַגראַפיע קומט ניט מיט קיין עסטעטישער מאַס און פאַרזיכנט אַלצדינג וואָס
עס איז דאָ אין פּאַלֶקסלעבן.

7. פאַרשרייבט וואָס פינקטלעכער אַלץ וואָס דער דערציילער זאָגט, מעגן
עס זיין אומזיסטע ווערטער (ווי למשל, „נו, ... אָן ערך, ... ווי זאָגט מען
דאָס...“) אָדער איבערגעזורטע פּראָזעס. וואַרפט גאַרניט אַרויס, גיט גאַרניט
צו. מען דאַרף ניט וועלן מאַכן „שענער“; מען דאַרף געטריי איבערגעבן אַלע
ווענדונגען און ווערטלעך אזוי ווי מען האָט געהערט.

8. אויב איר ברענגט פּאַלֶקסווערטער, וואָס זיינען באַקאַנט נאָר אין אייער
געגנט, אָדער אין דער לייטעראַטור ווערן זיי באַנוצט מיט אַן אַנדער פּשט,
גיט אונטער דעם צו די דערקלערונג.

9. די עטנאָגראַפישע קאָמיסיע דאַרף איבערקוקן אַ סך מאַטעריאַל, און
איר מוזט זען ווי ווייט מעגלעך איינצושפּאַרן איר איבעריקע אַרבעט.
זייט זיך דעריבער נוהג אזוי:

(א) יעטוידער דערשיינונג (ליד, גלייבונג, מעשה אא"וו) פאַרשרייבט
אויף אַ באַזונדער בלאַט פאַפיר; ביי קליינע פאַרשרייבונגען ניצט קוויטלעך
 11×9 סאַנטימעטער (אַ פּערטל פון אַ שרייבהעפט-בלעטל), ביי גרעסערע —
טאָפּעלע אָדער פירפאַכיקע קוויטלעך.

(ב) ווען איר הייבט אָן שרייבן, טרעט אָפּ פון אויבן אויף אַ פינגער די
ברייט און לאָזט אַ פרייען ברעג; דערנאָך שרייבט אָן אויבן די שטאַט, דעם
קרייז (פּאָוויצט) און די פּראָווינץ וווּ איר האָט דאָס פאַרשריבן.

(ג) אויב עס האַנדלט זיך וועגן קליינע זאַכן (למשל שפּריכווערטער),
וועלכע איר ווילט ניט שרייבן אונף באַזונדערע קוויטלעך, לאָזט אומבאַ-
דינגט צווישן איין זאַך און דער צווייטער אַ פרייען אָרט פון צוויי פינגער
די ברייט.

(ד) אויב דער מאַטעריאַל איז געהערט פון אַ צווייטן, שרייבט צו אונטן
פון וועמען (זיין נאָמען, פּאַמיליע, עלטער און באַשעפטיקונג). אויב יענער איז
פון אַן אַנדער שטאַט, דאַרף מען פאַרשרייבן די שטאַט פון וואָנען ער איז.
אויב יענער האָט דאָס געהערט פון נאָך אַן אַנדערן דאַרף מען פאַרשרייבן אויך
יענעם נאָמען אא"וו, ווי אויך די צייט ווען ער האָט עס געהערט. גאָר אונטן
שרייבט אָן די דאַטע און אייער נאָמען.

(ה) שרייבט אומבאַדינגט נאָר אויף איין זייט פאַפיר, מיט טינט.
10. דער אַרעס פאַר אַלע שיקונגען צו דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע איז:

T-wo Przyjaciół Żydowskiego Instytutu
Naukowego, W. Pohulanka 18, Wilno.